

közvetett levelek ismeretében úgy tűnik, Gábor Andor színes egyénisége — a változó viszonyok ellenére vagy éppen azok következtében — érdemes lenne a történeti-biográfiai kutatás továbbfolytatására, amely Diószegi András 1966-ban megjelent kismonográfiájával megszakadt.

A levelek jegyzetei példamutató gondossággal tájékoztatják az olvasót a kabaré és színház világának, a politikai emigrációnak Gábor Andortól említett jól vagy kevésbé ismert személyiségeiről. Helyénvalónak tűnik azonban néhány apróbb megjegyzés. Nehezen képzelhető el, hogy a Brazíliai Magyar Köztársasági Kör „hivatalos” lapja az *Új Világ* szocialista lap lett volna (291.l.), inkább radikálisnak nevezhetnénk. Az amerikai *Új Előre* csak annyiban „indult” 1921-ben, hogy ekkor került a kommunista emigráció irányítása alá, egyébként folytatja elődje, a szocialista *Előre* évfolyam számozását. A „bécsi Fahne” (293.) tudomásunk szerint nem azonos a Liebknecht és Luxemburg alapította németországi *Die Rotre Fahne*val. A korábbi jegyzetre való visszautalás helyenként (pl. 52. és 53. levél jegyzete) túl bonyolult, az első utalás magyarázata csak nehezen kereshető vissza. Végül, a valószínűleg lexikonokból átvett „munkásmozgalom harcosa”, sőt „kiemelkedő harcosa” minősítés helyett szívesebben vettünk volna néhány szavas tájékoztatást a nevezett személyek emigráción belüli tevékenységéről.

Kovács József

Szöke József: A csehszlovákiai magyar irodalom válogatott bibliográfiája 1945–1980. I–III. Bratislava, 1982., 1984., 1986, Madách K. 393, 560, 764 l.

Rendkívül nehéz, előzmény nélküli munkába fogott Szöke József, amikor a csehszlovákiai magyar irodalom bibliográfiai feltérképezésére vállalkozott. Előzmény nélküli, mert hiányoznak a részbibliográfiák, repertóriumok, katalógusok, nehéz — többek között azért is —, mert a primár adatszolgáltatató anyag összegyűjtése sem könnyű, gyakran megoldhatatlan feladat. A bibliográfiai sorozat megjelenési rendje nem kronologikus, az 1918 és 1980 közé eső több mint hatvan évből először az 1945–1960,

1961–1970, 1971–1980 közötti kötetek készültek el. (A következő összeállítások tartalmazzák majd az első Csehszlovák Köztársaság és az ún. Szlovák Állam magyar irodalmának bibliográfiáját.) A periodizációt minden bizonnyal lehetne vitatni, akár történeti, akár irodalomtörténeti szempontok előtérbe helyezésével módosítani, esetünkben azonban minden elméleti vitánál fontosabb a munka valóban hézagpótló jellege.

Szöke József ugyan „válogatott”-nak nevezi bibliográfiáját, de az adott lehetőségek között mindig a teljességre is törekszik. Ezért a bibliográfiának fel kell vállalnia a repertórium szerepkörét is, hogy minél több és széles körűbb adatszolgáltatást tudjon megvalósítani. A korszakokra tagolt kötetek azonos szerkezetűek, két fő részből, általános és személyi részből állnak. Az általános rész először az önálló kötet formában megjelent művek leírásait közli (a könyvek és műfordítások két alfejezete műfaji csoportokra bomlik), majd a korszak újságjainak, folyóiratainak, napjainak felsorolását olvashatjuk. Ezután következnek az újságokban és folyóiratokban közölt írások több alcímmel megosztott nyolc nagyobb egységben, úgymint: Irodalomelmélet, irodalompolitika, esztétika, irodalompublicisztika; Irodalomtörténet, művelődéstörténet; Irodalomkritika, műbíráló; Általános könyvészet, könyvkiadás, könyvterjesztés, könyvtárügy, sajtó; Irodalmi élet; Irodalomtanítás, irodalmi műveltség; Nyelvművelés; Folklor. Az egyéni rész alfabetikus rendben közli az adott korszakban publikált szerzők lehető legteljesebb személyi bibliográfiáját, tehát a könyvalakban megjelent önálló műveket, szerkesztéseket, fordításokat, valamint a folyóiratban közölt írásokat (műfaji csoportosításban). Egy-egy író személyi fejezetét a róla szóló irodalom tételeinek számbavétele zárja le. Valamennyi kötet újra induló tételszámozást alkalmaz, a névmutatók is ezekre a számokra utalnak (összesen 35 482 tétel!). Ilyen óriási mennyiségű adatnál természetesen döntő minőségi szempont, hogy az anyag könnyen visszakereshető legyen. A mechanikus visszakeresést könnyűvé teszi a névmutató és a tételszámok egymásmellettiése, bár nem túl szerencsés — de ez már periodizációs ill. általános szerkezeti kérdés —, hogy minden szerzői

életművet három kötetben is keresni kell. Sajnos a kötetek tipografizálása is egyhangú (csak két betűtípusra épít), hiányoznak a jól kiugró fejezetcímek. Mivel minden fejezet kronologikus felépítésű, gyakran a legvegyesebb tartalmú, jellegű (fontos és jelentéktelen) cikkek kerülnek egymás mellé. Amennyire tiszteletreméltó a teljességre való törekvés, annyira félrevezető is, egy-egy korszak valamely szakfejezetét végigolvasva a jelentéktelen, alkalmi írások, hírek elvonják a figyelmet a fontos tanulmányokról, adatközlésekről. Úgy gondolom, Szőke Józsefnek bátrabban kellett volna válogatnia nem a mennyiségi, hanem az érdemi teljességet szem előtt tartva. Ugyancsak kifogásolható, hogy a bibliográfia nem használ utalókat, inkább minden leírást teljes terjedelmében több helyen is közöl, ha úgy véli, hogy témája szerint több fejezetbe tartozik, pl. a III. kötetben Duba Gyula: *Esztétikai gondolkodás paradoxonokkal* [Tözsér Árpád: *Az irodalom valósága.*] *ISz* 1971. 6.sz. 508–513. tétel a kötetben három helyen szerepel, a *Könyvismertetések, kritikák* fejezetben (2396.), Duba Gyula könyvismertetései között (7969.) és a Tözsér Árpádról szóló irodalomban (14.284.). A háromszor három sor helyett elég lett volna egyszeri leírás és két utaló (bár a korszak könyvismertetéseknek kronologikus felsorolása önmagában is feleslegesnek látszik). Bátrabban élhetett volna a bibliográfus az összetartozó tételek címeinek összevonásával is. Ez különösen praktikus lett volna az

azonos című cikksorozatok esetében, pl. az I. kötet 310–311. lapján Szabó Béla sorozata, a *Potya Marci* 35 címléírással szerepel. Nehéz és sokszor megoldhatatlan feladatot jelentett a bibliográfia összeállítója számára az írások műfaji meghatározása és az annotációk elkészítése. Szőke József szemmel láthatóan rendkívül jól ismeri a feltárt anyagot, annotációi tömörek, a szükséges információt tartalmazzák. Így is marad azonban több olyan általános cím, amely mellett semmi konkrét eligazítást nem találunk. Példák az I. kötetből: (565.) Turczel Lajos: *Egy igazmondó költő a XVI. században.* *H*, 1957. jan. 5. 14. — kicsoda?; (585.) Csanda Sándor: *A régi magyar és szlovák irodalom kincse.* *H*, 1958. szept. 7. 12–13.9. — mi, hol?; (829.) Csanda Sándor: *Szlovák históriás ének Szigetvárról* [Ismertetés.] *H*, 1958. márc. 30. 13–14. — mikori? szerző? minek az ismertetése?; (851.) Grek Imre: *Vita egy vers fordítása körül.* [Ismertetés.] *ISz*, 1960, 3. sz. 411–413. — kinek a verse, ki a fordító? stb.

A több mint 35.000 tétel felsorolása természetesen nem lehet hibátlan, a szűrőpróbaszerű ellenőrzés azonban nagyfokú megbízhatóságról tanúskodik. A csehszlovákiai magyar irodalommal foglalkozó szakemberek alapvető kézikönyveként forgatott három kötet szerkesztője minden elismerést megérdemel fáradtságos és immár nélkülözhetetlenné váló munkájáért.

Németh S. Katalin